

# Perusteos kotimaista kansandialektologiaa

**Marjatta Palander:** *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*. Suomi 200. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2011. 223 s.  
ISBN 978-952-222-262-6.

Kansanlingvistisen tutkimuksen teorian katsotaan tulleen Suomeen vuosikymmen sitten, kun Marjatta Palander arvioi vuonna 2001 Virittäjään kolme alan klassikkoteosta (Preston toim. 1989; Preston toim. 1999; Niedzielski & Preston 2000). Tuolloin oli jo aloitettu aineistonkeruu suomalaisen kansanlingvistiikan pioneeritutkimukseen, joka oli osa Palanderin johtamaa hanketta Suomen pohjois- ja eteläkarjalaisten kielellinen identiteetti (2003–2005). Nyt Palander esittelee tutkimuksen tulokset kokonaisuudessaan viime vuonna julkaistussa teoksessa *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*.

Tutkimuksen varsin laaja aineisto koostuu vuosina 1998–2004 Joensuun ja Helsingin yliopistoissa suomen kielen opiskelijoiden ja Palanderin itsensä tekemistä haastatteluista. Haastattelut ovat kotoisin kahdelta maantieteellisesti, sosiaalisesti ja kielellisesti hyvin erilaiselta alueelta: pääkaupunkiseudulta ja Suomen Karjalasta. Kummassakin ryhmässä tutkittavia on noin 120 – karjalaisen ryhmä jakaantuu vielä kahtia etelä- ja pohjoiskarjalaisiin – ja haastattelujen sisältö vaihtelee hieman. Aineistonkeruun aikaan haastateltavat ovat olleet noin 20–30-vuotiaita. Tätä nuorempia informantteja ei aineistoon ole otettu, sillä heillä Palander arvelee aikaisempaan tutkimukseen tukeutuen olevan niin vähän

kokemuksia muista murteista, ”etteivät he pysty tunnistamaan murteita tai muodostamaan käsityksiä vieraista murteista aikuisten tavoin” (s. 21). Kuitenkin sellaisetkin mielikuvat, jotka perustuvat muuhun kuin omakohtaisiin kokemuksiin toismurteisista, voivat olla mielenkiintoisia, sillä niiden kautta voidaan päästä käsiksi yhteisön ihanteisiin ja ideologioihin, käsityksiin ’meistä’ ja ’muista’ (Garrett, Coupland & Williams 203: 209). Toisaalta tämän tutkimuksen nuorten aikuistenkaan mielikuvat eivät aina perustu omiin kokemuksiin, vaan murteita kuvailtaessa turvaudutaan toisinaan esimerkiksi *Ookkonää Oulusta* -tyyppisiin tunnettuihin murrematkimuksiin tai sketsisarjojen hokemiin.

Haastattelujen tuloksia on esitelty aiemmin suppeammin muutamissa artikkeleissa: Itäsuomalaisnuorten murrekäsityksiä selvitetään karjalaishankkeen raportissa (Palander 2005; Palander & Nupponen toim. 2005), ja myöhemmässä artikkelissa Palander (2007) vertaa keskenään itä- ja eteläsuomalaisten käsityksiä toistensa puhetavoista. Osin käsillä olevan tutkimuksen aineistoon perustuu myös Aila Mielikäisen ja Palanderin (2002) murreasenteita käsittelevä artikkeli, jossa on käytetty lisäksi vastaavanlaista Jyväskylän yliopiston opiskelijoiden keräämää aineistoa. Kaikkia näitä voidaan pitää suomalaisen kansandialektologian varhaisina klassikoina, ja tässä yhteydessä mainittakoon myös pelkästään jyvskyläläiseen haastatteluaineistoon perustuva Mielikäisen (2005) artikkeli, jossa tarkastellaan maallikoiden metakieltä.

## Murrealueista ja niiden piirteistä

Palanderin tutkimuksen ydintä on kansandialektologian perinteisimpiin metodeihin kuuluva karttatehtävä (Preston toim. 1989; Niedzielski & Preston 2000: 45–96), jossa informantteja pyydettiin rajaamaan kartalle suomen murrealueet oman käsityksensä mukaisesti sekä nimeämään alueet ja kuvailemaan niillä puhuttavaa kieltä. Informanttien mainitsemista alueista ja niiden piirteistä Palander analysoi 15 yleisintä. Lisäksi teoksen yhteenvetoluvussa (luku 13) karttatehtävän tuloksia tarkastellaan kokoavasti laajemmista näkökulmista käsin: muun muassa kuinka monta eri piirrettä kuhunkin murteeseen on liitetty, millaisia mainitut piirteet ovat (prosodisia, foneettisia, fonologisia, morfologisia, syntaktisia, sanastollisia; väistyviä vai säilyviä) ja miten asuinpaikka käsityksiin vaikuttaa? Murrealuepiirrostehtävän laadullinen analyysi on teoksessa hyvin perusteellista, ja nostankin seuraavassa esiin vain yleisluonteisimpia tuloksia ja joitain mielenkiintoisimpia yksityiskohtia.

Itä- ja eteläsuomalaisten nuorten aikuisten murrekäsityksissä elävät edelleen vahvoina vanhat topeliaaniset heimostereotyyppit: kaikkien vastaajaryhmien useimmin nimeämät murteet ovat *Lappi*, *Savo*, *Turku* ja *Pohjanmaa*, joista Lappia lukuun ottamatta luetellaan myös paljon yksittäisiä kielenpiirteitä – kuitenkin niin, että molemmat karjalaisryhmät mainitsevat kaikkein eniten piirteitä omista murteistaan. Maantieteellisesti läheiset murteet on yleensä rajattu kaukaisia tiukemmin. Esimerkiksi karjalaiset ovat usein erottaneet toisistaan *Etelä-* ja *Pohjois-Karjalan murteet* mutta rajanneet *Helsingin murteen* selvästi väljemmin kuin pääkaupunkiseutulaiset. Pohjois-

karjalaiset ovat merkinneet kartalle selvästi muita vastaajaryhmiä useammin *Kainuun murteen* ja eteläkarjalaiset *Kymin*, joskaan ensin mainittua ei ole kovin usein kuvailtu. Toisaalta maantieteellisesti kaukaistenkin murteiden (esim. *Pohjanmaa*) piirteistä vastaajilla on toisinaan paljon tietoa.

Pääkaupunkiseudun nuoret ovat merkinneet kartoilleen hieman vähemmän murrealueita (keskimäärin 7,9 aluetta) kuin etelä- ja pohjoiskarjalaiset (9,4 ja 8,4 aluetta). Pääkaupunkilaisien karttapiirroksissa on enemmän tapauksia, joissa jokin murrealue on sijoitettu ”väärään” paikkaan (esimerkiksi *Turun murre* Kaakkois-Suomeen). Lisäksi pääkaupunkiseutulaisien käsitykset murteiden piirteistä ovat usein epätarkempia tai vähemmän paikkansa pitäviä kuin itäsuomalaisten käsitykset. Pääkaupunkiseutulaiset ovat yhdistäneet esimerkiksi *mie-* ja *sie-*pronominit paitsi *Karjalan murteeseen* myös *Savon murteeseen*. Toisaalta *mie*, *sie* -variantit on yhdistetty kaksi kertaa kummassakin vastaajaryhmässä myös *Kainuun murteeseen*, johon ne eivät kielitieteellisen tiedon mukaan kuulu. *Mie-* ja *sie-*pronominit näyttävätkin hahmottuvan ainakin ulkopuolelta tarkasteltuna yleisitäsuomalaisiksi varianteiksi eivätkä vain kaakkoismurteiksi (ks. myös Kokko 2010: 70–81). Palander esittää yhdeksi syyksi pääkaupunkiseutulaisien heikompaan murteentuntemukseen vähäisiä kontakteja muualle Suomeen. Itäsuomalaisilla on länsimurteista omakohtaisia kokemuksia, ja pääkaupunkiseudun kieli on heille tuttua myös mediasta.

Palander asettaa yhdeksi tutkimuksensa tavoitteeksi selvittää, missä määrin maallikoiden murrekäsitykset vastaavat dialektologian tietoa. Vertaaminen näkyy

jo teoksen dispositiossa, sillä maallikoiden esiin nostamat murrealueet käsitellään dialektologisen murrejaottelun mukaisessa järjestyksessä. Useimmiten kielitieteen ja maallikoiden murrealueiden välillä onkin vastaavuus: esimerkiksi kielitieteen kaakkoismurteiden alueelle osuu ei-kielitieteilijöiden *Karjalan murre* ja peräpohjalaiselle alueelle *Lapin murre*. *Porin murteen* käsittely lounaisten välimurteiden kohdalla on ongelmallista, sillä haastatellut eivät kovin selvästi tee eroa sen ja lounaismurteisiin kuuluvan *Turun murteen* välillä. Myös *Pohjanmaan*, *Oulun* ja *Lapin murteiden* yhdistäminen samaan pohjalaismurteita käsittelevään lukuun on maallikoiden jäsenysten kannalta hankala. Sitä, mihin vastaajat ovat vetäneet murrealueiden rajat, selvitetään tekstissä tarkkaan, ja rajoja verrataan kielitieteen murrerajauksiin sekä maakuntarajoihin. Rajaukset esitetään kartoilla, joihin on merkitty kaikkien vastausten perusteella hahmottuvat murteen ydinalueet. Yksittäiset rajaukset näistä koostekartoista eivät näy, mutta kirjassa on annettu esimerkkinä myös muutamia yksittäisten vastaajien tekemiä piirroksia.

Edelleen tutkimuskysymyksensä mukaisesti Palander vertaa maallikoiden havaintoja murteiden piirteistä dialektologiseen tietoon. Tällaisessa vertaamisessa voidaan ajatella olevan taustalla Prestonin teoria maallikon kielitietoisuuden jatkumoista: havaintoja murteiden piirteistä voidaan tarkastella esimerkiksi siitä näkökulmasta, missä määrin havainnot vastaavat kielitieteellistä tietoa (*accuracy*) ja kuinka tarkkoja tai yleisluontoisia havainnot ovat (*detail*) (tarkemmin ks. Preston toim. 1996: 40–45; Niedzielski & Preston 2000: 22–25). Maallikoiden havaintojen tarkastelu niiden ”oikeellisuuden” kannalta ei kuitenkaan

ole aivan ongelmatonta. Ensinnäkään ei ole aina selvää, mitä piirteitä haastateltava on tarkoittanut murteeseen liittää: kun tutkittava antaa kuvailemastaan murteesta kielenainesesimerkin, eivät kaikki esimerkissä olevat piirteet luultavasti ole tutkittavalle yhtä olennaisia. Esimerkiksi eräs informantti kertoo Helsingissä sanottavan *alkaa snaijaan* (s. 70), mistä esimerkistä Palander poimii pääkaupunkiseudun puhekielen piirteeksi slangisanan lisäksi myös MA-infinitivin illatiivin tunnuksettoman muodon. Lienee kuitenkin mahdollista, että MA-tunnukseton verbi on esimerkissä ikään kuin huomaamatta, tutkittavan omaan puheeseen kuuluvana piirteenä. Toisaalta kyseisestä esimerkistä tutkija olisi voinut poimia myös *alkaa tekemään* -tyypin (pro *alkaa tehdä*). On siis hyvin vaikea arvioida, mitä piirteitä maallikot haluavat kielenainesesimerkeillään erityisesti nostaa esiin: toisaalta tuntuu liioitellulta erotella kaikki toisinaan pitkisäkin esimerkeissä esiintyvät piirteet – ehkä myös yleiskieliset –, mutta toisaalta tutkija ei voi jättää joitain esimerkkien piirteitä kokonaan huomiottakaan. Ongelma hieman helpottuu, kun tarkastellaan maallikoiden käsityksiä ryhmätasolla: usean kielenoppaan esiin tuomat piirteet ovat tietysti stereotyyppisempiä kuin kerran mainitut. Toisinaan piirrettä koskevien mainintojen määrä kerrotaan kirjassa prosentteina vastaajista tai absoluuttisina lukumäärinä, ja suuntaa mainintojen määrästä antaa myös se, että piirteet käsitellään kunkin murteen kohdalla aina yleisyysjärjestyksessä. Tämä järjestys koskee vain yksittäisiä piirteitä; näiden jälkeen käsitellään yleisluonteisemmat luonnehdinnat, joita saattaa olla melko paljonkin (esim. s. 109 keskisuomalaiseen murteeseen liitetty neutraa-

lius tai yleiskielisyys). Maallikoiden tapa kuvailla murteita vaikuttaakin kokonaisvaltaisemmalta kuin dialektologisen perinteen mukainen, yksittäisiin (äänne- ja muoto-opillisiin) piirteisiin keskittyvä tarkastelutapa.

Toinen iso kysymys verrattaessa toisiinsa maallikoiden ja kielitieteilijöiden näkemyksiä on se, mistä lähteistä tutkittavien kommentit kumpuavat tai mitä he ymmärtävät sanalla *murre* (jonkinlainen ideaalimurre, stereotyyppi, omat kokemukset, kuulopuheet) ja millaiseen kielentutkimuksen kielimuotoon käsityksiä verrataan (vanhat paikallismurteet, nykypuhekieli). Enimmäkseen Palander peilaa tutkittavien käsityksiä kielentutkimuksen tietoon vanhoista murteista, mikä ei aina tee oikeutta maallikoiden kommenteille. Kun yksi pääkaupunkiseudun informanteista on huomannut *Oulun murteessa* sanan *märsätä* ('itkeä'), Palander huomauttaa Suomen murteiden sana-arkistoon vedoten, että tunnetumpi muoto verbistä on *märsytä* (s. 90). Minulle pohjoispohjalaisena näistä kahdesta tutumpi on kuitenkin *märsätä*. Kuten Palander itsekin toteaa (s. 171): ” – vanhan polven vielä käyttämät murteellisuudet eivät tule ensimmäiseksi mieleen kotimurteestakaan, vaan jäljittelyn kohteena on lähinnä oman ikäluokan murre.” Tästä kertoo esimerkiksi se, että hämäläiseen murteeseen on yhdistetty *t:n* heikon asteen vastine *l* vain kerran tai että Karjalan murteen *ts:n* vastineet ovat aineistossa nykymurteisina. Myös mediasta saadut mallit vaikuttavat murrekäsityksiin. Vastaajien tunteita julkisuudessa murretta puhuvia henkilöitä ja esimerkiksi sketsisarjoista leviämään lähteneitä hokemia käsitellään luvussa 12. Samassa luvussa kerrotaan myös nuorten käsityksistä murteiden tulevaisuudesta.

## Murteiden esteettisyydestä ja korrektiudesta

Murrealueiden käsittelyn jälkeen Palander esittelee maallikoiden näkemyksiä eri alueiden puhekielten kauneudesta tai rumuudesta ja murteellisuudesta tai yleiskielisyydestä. Nämäkin kysymyksenasettelut kuuluvat kansandialektologisen tutkimuksen klassisiin tutkimusaiheisiin (Preston toim. 1989: 51–111; Niedzielski & Preston 2000: 63–82). Käsityksiä kauneimmista tai rumimmista ja yleiskielisimmistä tai murteellisimmista murteista kerättiin tutkittavilta avoimin kysymyksin. Lisäksi heitä pyydettiin asettamaan 17 suomalaista kaupunkia yleiskielisyysjärjestykseen.

Palander on koonnut taulukkoon (s. 133) 3–5 kunkin kolmen vastaajaryhmän useimmin kauneimmaksi ja rumimmaksi mainitsemaa murretta. Kauneimpana kaikissa ryhmissä pidetään omaa murretta. Etelä- ja pohjoiskarjalaiset pitävät kauniina myös ”muun Itä-Suomen” murretta (eteläkarjalaisilla kolmanneksi ja pohjoiskarjalaisilla toiseksi yleisin). Karjalaisryhmät eroavat toisistaan siinä, että eteläkarjalaiset pitävät kauniina myös Savon murretta, joka pohjoiskarjalaisten maininnoissa nousee kolmanneksi rumimmaksi murteeksi ja josta pohjoiskarjalaiset haluavat selvästi erottautua. Pohjoiskarjalaisten mielestä oman murteen ja ”muun Itä-Suomen” jälkeen kauneimpia ovat Keski-Suomen ja Pohjanmaan puhetaivat. Pääkaupunkiseutulaiset pitävät oman alueensa puhekielen jälkeen kauneimpina Länsi-Suomen ja Keski-Suomen murteita. Rumimmaksi kaikissa ryhmissä mainitaan Turun murre, jota karjalaisryhmissä seuraa Helsingin seudun puhetaiva ja pääkaupunkilaisryhmässä Savon murre. Voisi siis sanoa, että

mikäli suomalaisten usein rumaksi moitittua Turun murre jätetään pois laskuista, suhtautuvat itä- ja eteläsuomalaiset kaikkein epäluuloisimmin toistensa murteisiin. Kolmanneksi rumimpana kaikissa ryhmissä pidetään Tampereen murretta (pohjoiskarjalaisilla yhdessä Savon kanssa, eteläkarjalaisilla Rauman kanssa). Käsitykset kauneimmista ja rumimmista murteista vaikuttavat siis mielenkiintoisesti ristiriitaisilta: Tampere ja Turkuhan sijoittuvat juuri Länsi-Suomeen, jonka puhetapaa pääkaupunkiseudulla pidetään melko kauniina, ja pohjoiskarjalaisen vieroksuma Savon murre lienee Itä-Suomeksi luettavissa. Tätä ristiriitaa Palander ei tarkemmin analysoi mutta toteaa Savon ja Turun murteiden koetun rumuuden selittyvän sillä, että ne ovat yleispuhekielestä eniten poikkeavia kielimuotoja. Länsi-Suomi taas voidaan käsitteäkseni mieltää pääkaupunkiseutulaisen näkökulmasta paitsi konkreettisesti Tampereen tai Turun seuduksi myös jokikin vähemmän perifeeriseksi alueeksi kuin Itä- ja Pohjois-Suomi ja siksi puhekieleltään kauniiksi, ja vastaavasti pohjoiskarjalaisten esteettisyysarvioissa kilpailevat ehkä keskenään Savoon yleisesti liitetyt kielteiset mielikuvat ja toisaalta omaa kotiseutua kohtaan koettu solidaarisuus.

Virheettömimmän yleiskielen alueina itäsuomalaiset pitävät Keski- ja Etelä-Suomea ja pääkaupunkiseutulaiset Helsingin aluetta. Sama tendenssi näkyy myös tehtävässä, jossa kaupunkeja asetettiin yleiskielisyysjärjestykseen: pääkaupunkiseutulaisen mielestä annetuista kaupungeista kolme yleiskielisintä ovat Espoo, Vantaa ja Helsinki, itäsuomalaisten mielestä Jyväskylä, Hyvinkää ja Lahti. Esimerkiksi Hyvinkään korkea sijoittumista selittää eteläisen sijainnin ohella

luultavasti myös kaupungin melko vähäinen tunnettuus. Listan häntäpäässä tulevat itä- ja pohjoissuomalaiset kaupungit sekä jo ruminta murretta kysyttäessä esiin nousseet Tampere ja Turku. Käsitykset murteiden yleiskielisyydestä käyvät siis jossain määrin yksin esteettisyysarvioiden kanssa. Oma murrettä pidetään tässä aineistossa kuitenkin aina kauniina, poikkesi se yleiskielestä miten paljon tahansa.

Näkemykset puheen kauneudesta ja yleiskielisyydestä liittyvät arvioijien kielelliseen itsetuntoon. Palander toteaa pääkaupunkiseutulaisen kielellisen itsetunnon vaikuttavan vahvemmalta kuin itäsuomalaisten, mistä kertoo esimerkiksi se, että he pitävät omaa puhetapaansa melko yleiskielisenä. Yksiselitteisen vahvaa tai heikkoa ei kuitenkaan minkään ryhmän kielellisen itsetunto tämän tutkimuksen perusteella ole, vaan myös pääkaupunkiseudun nuoret ovat tietoisia omaan puhetapaansa liitetyistä kielteisistä mielikuvista. Etenkin pohjoiskarjalaisten kielelliseen itsetuntoon näyttäisi vaikuttavan heikentävästi hyvin negatiiviset käsitykset Savon murteesta, johon pohjoiskarjalaiset pelkäävät oman murteensa sekoitettavan.

Kaiken kaikkiaan Palander toteaa (s. 150), että tutkittavat pystyvät huomamaan murrerajoja ja tiettyjen piirteiden isoglosseja tarkastikin ja että murrerajoja perustellaan etenkin yksikön 1. ja 2. persoonan pronomini-variantteilla sekä ”joilakin muilla murteen yleiskuvaan vaikuttavilla äänteellisillä tai prosodisilla piirteillä, sanastoseikoilla tai puheen yleiskielisyydellä”. Juuri se, minkä piirteiden perusteella maallikot erottelevat murteita toisistaan, on erityisen mielenkiintoista: kun kielitieteessä määritellään murrerajoja, ei kaikkia piirteitä voitane pitää yhtä

olennaisina. Olennaisimpia piirteitä määriteltäessä maallikoiden – siis kielen puhujien itsensä! – käsitykset ovat tärkeitä, sillä pelkästään (näennäisen) ulkopuolisen kielentutkijan mielipiteet ovat tähän tarkoitukseen riittämättömiä. (Murrerajojen määrittelytavoista ja piirteiden leimallisuudesta ks. Leino, Hyvönen & Salmenkivi 2006: 28; Nupponen 2011: 270; Vaattovaara 2009: 121–143; Wiik 2004: 13.) Mielenkiintoista olisi selvittää myös sitä, näkevätkö maallikot samankaltaisuutta maantieteellisesti toisistaan etäisten kielimuotojen välillä ja mitkä piirteet tällaisiin arviointeihin mahdollisesti vaikuttavat.

## Lopuksi

Vihdoin ansaitsemansa muodon monografiana saanut tutkimus on aineiston laajuuden, metodikokeilujen ja useita murteita koskevien havaintojensa vuoksi aivan olennaista luettavaa suomalaisessa kansandialektologiassa. Kansanlingvistiikkaan vasta tutustuvalla on erityisen hyödyllinen teoksen ensimmäinen luku, jossa on hyvin selkeä esitys tutkimusalan synnystä sekä keskeisistä teorioista, käsitteistä ja metodeista. Palander viittaa tässä yhteydessä laajasti niin ulkomaiseen kuin kotimaiseenkin tutkimukseen. Jälkimmäisestä mainittakoon erityisen kiinnostavina tutkimukset, joissa maallikoiden murrekäsityksiä tarkastellaan tutkimalla kirjoitettua murrepuhetta (murreoppaat, kaunokirjallisuuden murrepuhe, vanhat päiväkirjat ja kirjeet). Sosiolingvistiikasta kiinnostuneelle opiskelijalle hyödyllinen on myös kirjan varsin lyhyt kolmas pää-luku, jossa käydään läpi sellaisia sosiolingvistisiä termejä kuin *murre*, *paikallis-murre* ja *yleispuhekieli*.

Erityisesti karttatehtävän tulokset tarjoavat valtavasti tietoa sekä kokonai-

sista varieteeteista (vrt. Nupponen 2011) että yksittäisistä piirteistä ja niihin liittyvistä mielikuvista (vrt. Vaattovaara 2009) kiinnostuneille tutkijoille. Yksittäisistä piirteistä kiinnostuneelle on hyödyllinen teoksen hakemisto, josta löytyy monta tutkimuksessa käytettyä termiä ja esiin tullutta kielenpiirrettä. Hakemistoon olisi kenties voinut kielitieteellisten termien (esim. *diftongiutuminen*) lisäksi sisällyttää myös maallikoiden käyttämiä termejä (*vääntäminen*), jolloin maallikoiden metakielestä kiinnostunut voisi helposti selvittää, millaisissa yhteyksissä jotain tiettyä ilmaisua käytetään. Tällainen terminomainen, useaan murteeseen yhdistetty ja moneen piirteeseen viittaava sana on esimerkiksi *venyttäminen*. Yksittäisiin piirteisiin ja murrealueisiin liittyvien tulosten lisäksi tutkimus tarjoaa mielenkiintoisia näköaloja maallikoiden yleisemmän tason murteiden havainnoinnin mekanismeihin, kielitietoisuuteen ja -asenteisiin ja herättää epäilemättä monia uusia jatkotutkimusaiheita. Koska murteet usein puhuttavat ihmisiä – myös kansandialektologien tutkimusten ulkopuolella – saattaa teos kiinnostaa myös ei-kielitieteilijöitä.

SUSANNA KOKKO  
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

## Lähteet

- GARRETT, PETER – COUPLAND, NIKOLAS – WILLIAMS, ANGIE 2003: *Investigating language attitudes. Social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff: University of Wales Press.
- KOKKO, SUSANNA 2010: *Kahden ikäryhmän raahelaisten käsityksiä suomen murteista*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-

- ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- LEINO, ANTTI – HYVÖNEN, SAARA – SALMENKIVI, MARKO 2006: Mitä murteita suomessa onkaan? Murre-sanaston levikin kvantitatiivista analyysia. – *Virittäjä* 110 s. 26–45.
- MIELIKÄINEN, AILA 2005: Matkimuksista määritelmiin. Miten murteista puhutaan. – *Sananjalka* 47 s. 86–109.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisen murreasen- teista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: *Folk linguistics*. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 122. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: ”*Savon murre*” savolaiskorvin. *Kansa murteen arvioijana*. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology 11. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- PALANDER, MARJATTA 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. – *Virittäjä* 105 s. 147–151.
- 2005: Muu suomi karjalaisten silmin. – Marjatta Palander & Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 56–90. Studia Carelica Humanistica 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. – *Virittäjä* 111 s. 24–55.
- PALANDER, MARJATTA – NUPPONEN, ANNE-MARIA (toim.) 2005: *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Studia Carelica Humanistica 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- PRESTON, DENNIS R. (toim.) 1989: *Perceptual dialectology. Nonlinguists’ views of areal linguistics*. Topics in Sociolinguistics 7. Dordrecht: Foris Publications.
- (toim.) 1999: *Handbook of perceptual dialectology. Volume 1*. Amsterdam: John Benjamins.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- WIIK, KALEVI 2004: *Suomen murteet. Kvantitatiivinen tutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.